

Patrimoni robat

Més de deu objectes del patrimoni nord-català desapareixen cada any, a causa dels robatoris en llocs de culte. Alguns experts parlen d'una "xarxa de traficants d'obres d'art". L'aparició recent de dues estàtues robades fa vint anys ens posa de nou sobre la pista. Aquest article ha estat el guanyador del premi de periodisme escrit EL TEMPS, lliurat durant la XIV Nit de Sant Jordi de Perpinyà.

Catalunya Nord és la regió que posseeix una de les col·leccions més riques en art romànic, gòtic i barroc de tot l'estat francès, juntament amb l'Alvèrnia. Segons l'inventari oficial de les obres d'art, hi ha més de vint-i-dues mil peces. Quantitativament, però, també és víctima de molts robatoris i del pillatge del seu patrimoni sagrat. El saqueig de les esglésies, sovint aïllades i deixades a la mà de Déu, és freqüent. Els experts parlen d'un furt cada mes. Alguns representen una pèrdua inestimable, com els dos capitells romànics del monestir de Serrabona, robats ara fa tres anys. La descoberta recent en un antiquari de Perpinyà i en un particular de Palaldà de dues estàtues barroques, Santa Marta i Santa Margarida, desaparegudes els anys vuitanta de l'ermita de Sant Maurici, a Illa de Tet, posa de nou sobre la taula el problema de la depredació del patrimoni religiós nord-català.

Una història de saqueigs. Endur-se furtivament peces de les esglésies, monestirs i ermites del departament no és res de nou. El patrimoni religiós ha estat víctima de diversos pillatges al llarg de la història. La Revolució Francesa, el 1789, marca l'inici de l'espoliació dels llocs de culte. El Comitè de Salut Pública, però, va donar la majoria d'obres d'art dels monestirs a les esglésies dels pobles. Així, moltes peces es van poder salvar. La pitjor època per als béns eclesiàstics ha estat l'any 1905,

amb la llei de separació entre l'estat i l'Església. En aquest moment l'estat francès ha esdevingut amb la força de les armes, el propietari dels llocs de culte. La població devota, per tal de preservar les obres sacres i evitar que caiguin en mans de la República, se les van quedar. De bona fe van agafar els quadres, els reliquiaris, les estàtues... i les van guardar a casa seva, en un principi de forma provisional. Els fills i néts d'aquestes famílies han guardat aquests tresors com si fossin propis i pocs han tornat al seu lloc d'origen. La tercera onada ha arribat amb la recent aparició de la moda pels antiquaris i l'anomenat "bon gust". A mitjan segle XX, molta gent que vol posseir peces històriques i que no les rep en herència familiar, les adquireix en els comerciants d'art. Això ha desencadenat una altra sèrie de saqueigs important. Jean Reynal, conservador del Patrimoni del Consell General, recorda que "els catàlegs de les obres disponibles apareixien públicament a nivell internacional, abans fins i tot de ser robades". En la seva majoria la clientela era belga, suïssa, alemanya, japonesa... "un veritable tràfic d'obres d'art". La dècada dels setanta i vuitanta va significar un període negre per a les verges romàniques de Catalunya Nord. Moltes d'elles van ser robades, com a l'església de Sant Martí del Canigó. També peces barroques, com les quatre santes de l'ermita de Sant Maurici. L'any cinquanta-cinc van desaparèixer els frescos romànics de Casenove, re-trobat anys després a Suïssa. Altres

obres volatilitzades són les pintures del catorze de Serdinyà, el retaule de Caldegues del segle XV, les pintures de Salles... i la llista és llarga. Només des del gener, ja s'han notificat diverses desaparicions: una verge del XIX a Ceret i una estàtua de Sant Galdric del segle XVII a Baixas. Les peces espoliades tenen un valor variable; de vegades només es tracta d'un àngel en un retaule, o d'una gerra sobre un altar... D'altres vegades, però, "són insubstituïbles i suposen una pèrdua irreparable per a la història de l'art romànic", es lamenta Jean Reynal. Comparant la situació amb el Principat, "el Rosselló és un terreny fèrtil per als rapinyaires d'art". Al sud, amb la Guerra Civil espanyola, gran part dels béns eclesíastics van ser destruïts. En canvi, al Rosselló, les obres s'han pogut "preservar". Per això, es pot dir que "aquí tenim la memòria del que s'ha perdut al Principat". El saqueig d'aquestes peces que s'han conservat "ens torna amnèsics de la nostra història", deplora Jean Reynal.

Dos tipus de robatoris. Henri Loreto, delegat del Conservatori de les Obres d'Art, creu que es poden distingir dos tipus de robatoris. Un de ben organitzat i professional, que té per objectiu peces majors de l'art romànic o barroc. Aquí el mercat s'adreça a una clientela internacional. Aquest seria el cas dels dos capitells de Serrabona, arrancats de la portalada principal del monestir el febrer del 2000. Es tractava d'"una comanda d'un gran coneixedor d'art que volia les peces per la seva fruïció personal", segons apunta l'enquesta policíaca. Per Jean Reynal "aquestes peces, classificades com a monument històric nacional, són molt difícils de vendre, però tard o d'hora sortiran". L'altre tipus de robatori és constituït per petits objectes d'un valor mitjà, com és el cas recent d'Arles de Tec, on s'han endut dos canelobres de l'església. Aquests objectes alimenten els mercats de puces —els encants— i "buida graners" dels pobles. Segons el conservador delegat, aquest tipus de robatori és "de més en més freqüent" i "escapa a qualsevol tipus de control".

La troballa en un antiquari de Porphyria i en un domicili particular de Palalda de dues estàtues barroques, dos ajaregudes els anys vuitanta de l'òrmita de Sant Maurici (a sota, a l'esquerra), torna a l'actualitat la dopradació del patrimoni religiós nord-català. A sota, imatge d'una de les estàtues robades.

VALÈRIA GAILLARD FRANCESCHI / AJUNTAMENT DE TEC

Detectar i remuntar fins el lloc d'origen de la peça resulta gairebé impossible.

Hi ha una xarxa organitzada?

Aquí les opinions divergeixen. El Servei d'Investigació del Tràfic dels Objectes d'Art a París declara que el perfil

del lladre d'art no es diferencia en res d'un lladre comú, "tant poden robar estàtues de sants a les esglésies, com l'endemà buidar una casa". Són gent que "aprofiten l'oportunitat allà on es troba per rapinyar objectes de valor". Per això no es podria parlar de cap xar-

VALÈRIA GAILLARD FRANCESCH

Jean Reynal, conservador del Patrimoni del Consell General dels Pirineus Orientals, demana un inventari urgent de totes les peces que contenen les esglésies, monestirs i ermites.

xa organitzada i encara menys a Catalunya Nord. En canvi, el robatori sistemàtic de la majoria de les esglésies de la regió porta a creure a alguns experts, com Jean-Luc Antoniazzi, secretari de la Comissió d'Art Sagrat, que, efectivament, "hi ha una banda conscient del valor d'aquestes peces i que es dedica a saquejar-les". Ara bé, d'altra banda, un objecte d'art, una escultura, una pintura, resulta difícil introduir-la al mercat, sobretot si és classificada com a monument nacional. Per això, alguns lladres "maquillen" les peces. Aquesta és la hipòtesis d'Alain Sánchez, tècnic del Patrimoni a l'Hospici d'Illa. Aquesta teoria explicaria la mutilació de les dues talles de Santa Marta i Santa Margarida retrobades ara al febrer. Les escultures tenien els braços amputats i han estat despullades dels seus trets característics, com la corona sagrada. Hipòtesi no plausible, segons Jean Bernard Mathon, restaurador al Centre dels Objectes d'Art. D'una cosa n'està segur, "no són restauradors els que fan això, sinó amateurs sapastres". Podria ser simplement que "les haguessin malmès durant el robatori". En tot cas, gràcies a aquest nou

look, les dues estàtues han passat desapercebudes durant més de vint anys. L'antiquària de Perpinyà, on se n'ha trobat una, venia la talla de Santa Margarida com una artesana, sense sospitar res. L'havia comprada en subhasta pública per cinc vegades més el seu preu de sortida. Segons la senyora Meyern, el problema d'aquest tipus de tràfic és que és molt difícil de detectar perquè "hi ha moltes peces religioses que pertanyen a propietats privades. Vendre-les és completament legal". L'altra estàtua, Santa Marta, s'ha retrobat a casa d'uns particulars a Palaldà. Sembla que havia transitat per un antiquari perpinyanès, Albin Abelanet, mort fa deu anys. De la resta de les sis estàtues que componien el retaule de Sant Maurici, la policia no en té ni rastre.

Urgència d'un Inventari. El veritable problema és la manca d'un inventari exhaustiu de totes les peces que contenen les esglésies, monestirs i ermites de les nostres comarques. Per al conservador del Patrimoni del Consell General, Jean Reynal, aquesta feina és "absolutament necessària" per lluitar

contra els saqueigs. "Si no sabem el que tenim, és impossible detectar el que ens han robat o ens poden robar en un futur." Per això, fa dos anys el Centre Departamental dels Objectes d'Art ha engegat l'elaboració d'una llista completa de totes les peces del patrimoni i també del seu estat de conservació. El pressupost destinat és de vuitanta mil euros, pagats a mitges entre l'estat i el Consell General dels Pirineus Orientals. De moment, es calcula que només s'ha reperitòriat el 10% del patrimoni existent. "En cada edifici ens trobem una mitjana de dos-cents cinquanta objectes per classificar", explica J. Bernard Mathon, restaurador del Centre. Déu sap quan s'acabarà l'inventari.

El patrimoni, un valor a protegir.

Els municipis, únics responsables dels llocs de culte, poques vegades denuncien un robatori a la policia. Henri Loricó calcula que només un de cada deu casos és notificat. D'aquí també la dificultat de determinar exactament "el que s'ha perdut". A més, es queixa Antoniazzi, "en la seva majoria, els robatoris es produeixen impunement, perquè no existeix cap mena de vigilància a les esglésies". Algunes es troben completament aïllades al mig d'un paisatge esplèndid i desèrtic, com l'ermita de Sant Maurici. També enmig de vilatges abandonats, "on és molt fàcil cometre un saqueig amb total tranquil·litat". Aquest és el cas de l'església romànica de Candell, als Aspres, on han robat tot, "des de la campana, a la porta, passant per les ferradures, el retaule, la pila d'aigua beneïda... tot!"

Si abans la desaparició de l'estàtua d'un sant en una església deixava tot-hom indiferent, ara la consciència creixent envers el valor del patrimoni obliga les autoritats a emprendre mesures per posar fi a l'espoli.

En aquest sentit, el Consell General ha obert petits museus, com a Millars o a l'Hospici d'Illa de Tet, on les obres estan reagrupades i vigilades. Fins i tot, el municipi de Montboló, al Vallespir, ha instal·lat una alarma a l'església. Què pensen fer la resta?

Valèria Gaillard Francesch